نامەی ئەدەبی – نامەی (د. ئازاد حەمە شەریف) بۆ (سەباح ڕەنجدەر)

برا و هاوڕێی رۆژانی جوانی و خۆشی و ناخۆشیم کاك (سەباح رەنجدەر): بابگەڕێینەوە بۆ سەرەتاکان.
دەمەوێ لەم نامەیەدا کەمێك باسی سەرەتای برادەرایەتیمانت بیر بهێنمەوە تاوەکو تیشکێك بخەمە سەر ئەو رۆژانەی خۆشەویستی و پاکی و دڵسۆزی و خۆنەویستی و خۆنەپەرستی لێ دەتکا، ئەو رۆژانەی برادەر بەقەد برا دڵسۆز بوو، بە پێچەوانەی رۆژانی ئەمڕۆ کەوا زۆربەی ئەوانەی خۆیان بە برادەر دەناسێنن، هیچ یەکێك لەو ئاکارانەی سەرەوەیان تێدا نەماوە، بۆیە منیش خۆم لەو جۆرە خەڵکانە دوورەپەرێز گرتووە و لەناو دنیای تەنیایی خۆمدا دەخولێمەوە، هەرگیز نامەوێت بە ڕەنگی ئەو رۆژگارە نەفرەتییەی ئەمڕۆ خۆم پیس بکەم. من هەمیشە بە یاد و یادەوەری رۆژانی گوڵڕەنگی شەستەکان و حەفتاکان و هەشتاکان و نەوەدەکان دەژیم، نایەڵم چڕەدووکەڵی هەناسەی ئەم رۆژگارە چەپەڵەی ئەمڕۆ تێیدا دەژین منیش بخنکێنن.
وا لەو نامەیەدا باسی ئەو برادەرایەتییە لە برا زیاترە پاك و راست و بێ فڕوفێڵ و بێ بەرژەوەندییەی نێوان هەردووکمان دەکەم کەوا سەرەتاکەی دەگەڕێتەوە بۆ ناوەڕاستی هەشتاکانی سەدەی رابردوو. چاکم لە بیرە سەرەداوی ناسیاوی و برادەرایەتیمان بۆ نزیکەی سی و شەش ساڵ لەمەوبەر دەگەڕێتەوە و بە بۆنەی ئەوەی ئەو هەموو ماوە دوورودرێژە نە ساردییەك، نە ناکۆکییەك و نە هیچ دڵ ئێشانێك لە نێوانمان رووی نەداوە، بۆیە برادەرایەتییەکی وا دانسقە و دەگمەن و نایاب پێویستی بەوەیە بنووسرێتەوە و رێزی لێ بگیرێت و بە جوانی باسی بکرێت.
وەکو گوتم نزیکەی سی و شەش ساڵ لەمەوبەر، مانگی ئاداری ساڵی (1984) بوو تازە “قەلەڕەش” – شیعرە ناودارەکەی (ئێدگار ئاڵان پۆ)م لە ژمارە (2)ی گۆڤاری (ئاسۆس)دا بڵاوکردبۆوە. ئەوسا (کۆلیژی ئاداب – زانکۆی سەڵاحەدین) لە سەر کەندەکەی گەڕەکی (گڵکەند)ی هەولێر بوو، من سەردانی برادەرانی دەستەی گۆڤاری (ئاسۆس)م کردبوو، لە پێش دەرگای کۆلیژ لەگەڵ خاتوو (پەرێز سابیر)، ئەوسا دکتۆر نەبوو – خوێندکاری بەشی کوردی بوو، خوشکی هاوڕێی دێرینم (شاکر سابیر) بوو – قسەمان لەبارەی ئەدەب و رۆشنبیری دەکرد.

گەنجێکی کۆك و تازە سمێڵ دەرکردوو، قسەنەرم و خۆش گوفتار هاتە پێش و لەگەڵیا (پەرێز خان) لەبارەی گۆڤاری (ئاسێس) و وەرگێڕانی شیعرەکەی (ئێدگار ئاڵان پۆ) قسەی کرد. (پەرێز خان)یش گوتی ئەوە (ئازاد حەمە شەریف)ی وەرگێڕی شیعرەکەیە و چیت هەیە بۆ خۆت یەکسەر لەگەڵ ئەوی باس بکە. لە قسەکانی ئەوسا وادیاربوو زۆر بە شیعرەکە و وەرگێڕانەکەی دڵبەند بوو، داوای دەکرد شیعری بەرزی لەو بابەتە وەربگێڕم تاوەکو خوێندەوارانی دیکە کەوا بە ئاسانی دەستیان بە شیعری جیهانی راناگات، بتوانن سوود لە ئەزموونی شیعری دنیا وەربگرن. ئەگەرچی کاك (سەباح رەنجدەر) بە تەمەن حەوت ساڵێك لە من گەنجتر بوو، بەڵام چونکە برادەرایەتیمان لەسەر بناغەی رۆشنبیری و ئەدەبی، نەك بەرژەوەندی و خۆپەرستی دامەزرابوو، بۆیە ئەو برادەرایەتییە رۆژ بەرۆژ بەتینتر دەبوو، گەشەی دەکرد. ئیتر لەوساوە تا ئێستا بۆ پسانەوە برادەرایەتییەکی پاك و دڵسۆز و راستگۆیانە لە نێوانمان هەیە.

هاوڕێیەتیمان هێشتا بەهێزتر بوو، وابزانم دووەم، یان سێیەم دیدەنمان بوو لە کۆڕێکی ساڵی 1984ی کاك "عەبدوڵڵا عەباس" کەوا لەبارەی "رۆڵی رۆژنامەگەری لە پێشخستنی رۆشنبیریدا" یان بابەتێکی ئاوایی بوو لە هۆڵی "چاودێری زانستی" لە هەولێر یەکترمان بینییەوە. (سەباح رەنجدەریش وەك هەر کەسێکی دی) هاتبووە ئەو کۆڕە.

دوای کۆتایی هاتنی کۆڕەکە مامۆستا (محەمەد مەولوود مەم)ی چیرۆکنووسی گەورەی کوردم ناسی وەك لە نووسینێکم بەناوی "چۆن (مەم)م ناسی؟"دا بڵاوکردۆتەوە. هەر لەو دەمیشدا کاك (سەباح) لە پشت (مەم) راوەستا بوو، یەکسەر هەردووکیانم پێکتر ناساند. دوای ئەوە بە دەم رێگاوە بەرەو خوار بۆ لای (فلکەی زەعیم) بە پێ دەچووینە خوارەوە و لەوێ (مەم) گوتی: "دەباشە، ماڵی منیش لەم خوارەوەیە"

بەدەم رێگاوە باسی پرۆژە رۆشنبیرییەکانی خۆم و خوێندنەوەم و ئەو وەرگێڕانانەی کردبوومن وەك "مردنی دێوەرەیەك"و "کافکا" و تاد....، کە هێشتا چاپ نەکرابوون، بۆ "مەم"م گێڕانەوە. ئەویش باسی رۆمانی (رێگا) و (پایزە خەون)ی، بۆمان کرد کەوا هێشتا دەستنووس بوون، دیاربوو ئەو حەزی دەکرد زیاتر ئاشنای یەك بین، بۆیە کاتێ گەیشتینە لای (فلکەی زەعیم) گوتی: "دەبا بچینە ماڵەوە و قاوەیەك بخۆینەوە". ئێمەش پێمان خۆش بوو پیاوێکی وا گەورە بانگێشتمان بکاتە ماڵی خۆی و ئیتر لەناو باخچەی ماڵەکەی دانیشتین و ئینجا لەجیاتی قاوە، ماستاوی مەڕی پێداین.

دواتر من ژنم هێنا و خەریکی ژیانی خێزانیی خۆم بووم، ماوەی

نزیكەی شەش مانگێك ئاگام لە نووسین و نووسەران بڕا و تا رۆژێ لە رێكەوتی 28/10/1985 لە دیداری (یەكەم زنجیرە لێكۆڵینەوەی شانۆ و ئەدەبی شانۆیی) كەوا لە هۆڵی (نەقابەی كرێكاران)ی شاری هەولێر سازكرابوو، بە توێژینەوەیەك لەبارەی (مردنی دێوەرەیەك) بەشدار بووم. ئێوارەكەی ئەو رۆژە راستەوخۆ لەلایەن خودی (بەڕێوەبەری ئەمنی بەلدەی هەولێر)ەوە لەناو هۆڵی دیدارەكە دەستگیركرام و لە رێكەوتی 16/4/1986 بە لێبووردنێكی مەرجدار ئازادكرام، بەڵام چ جۆرە لێبووردنێك؟ لێبووردنێك كەوا رێك مانای مەرگ بوو، بەو مەرجە ئازادكراین بچینە ناو كێڵگە بە مین داچێنراوەكانی (فاو) كەوا تازە لەلایەن ئێرانەوە گیرابوو، بچین جەنگ لەگەڵ مین و دێوەزمەی مەرگ بكەین. هەرچۆنێك بێت، بە هەزار قوڕبەسەری و دەردەسەری خۆم گەیاندەوە كوردستان.

دوای راكردنم بۆ جارێكی دیكە لە سەربازی و هاتنەوەم بۆ هەولێر، بە پەنادزە و لێرە و لەوێ پەیوەندیم لەگەڵ نووسەران دەستی پێ كردەوە. ئەوە بوو لە رێگای كاك (ئیسماعیل بەرزنجی)یەوە زانیم مامۆستا (مەم) نەخۆشە و (مەم)یش هەواڵی هاتنەوە (هەولێر)ی منی پێگەیشتبوو، بەڵام چونكە نەخۆش بوو لە رێگای كاك (ئیسماعیل بەرزنجی)یەوە هەواڵی ناردبوو كەوا پێی خۆشە سەردانی بكەم. دیسان چوومەوە ماڵی (مەم) و سەردانم كرد و ئەوسا باسی (كاروان و سەگوەڕ)ی خۆی كرد و پاشتریش زۆر باسی ئەدەب و چیرۆك و كورد و نووسەرانمان كرد. دواتر كاك (سەباح رەنجدەر)یش پەیوەندی پێوە كردمەوە و هەفتانە، یان من سەردانی ئەوم دەكرد، یان ئەو سەردانی منی دەكرد.

ڕاستییەكەی لەسەرەتای هەشتاكاندا رۆژانی زۆر ناخۆشمان بە رێ كرد. ئەوسا (سەباح رەنجدەر) لە كۆڵانەكەی خۆیان، دوكانێكی بچووكی هەبوو، بە ڕەنجی شانی نانی خۆی و دایك و برا و خوشكی پەیدا دەكرد، چونكە كاتێك ئەوم ناسی، بەداخەوە باوكی كۆچی دوایی كردبوو. هاتوچۆی نێوانمان لە ترسی گیران و راوەدوونانی چەتەكانی (بەعس) هەر بە پێیان بوو. زۆرجاران كۆڵانە و كۆڵان بەناو گەڕەكی (سەیداوە)دا دەهاتینە بن قەڵات، یان چایخانەی (مەچكۆ) و جاروبار لەوێ یەكترمان دەبینی و كاتی بینینی پاشترمان دادەنا.

زۆرجاران كاك (سەباح) پیاوەتی ئێوە و بنەماڵەی ئێوەم لە بیرە كەوا دوای بەربوونم لە زیندانی (بەعس) و راكردنەوەم لە كێڵگە مینەكانی (فاو) و بڕیاری نەكردنی سەربازیم بۆ (بەعس)، بە حوكمی ئەوەی كاك (عەباس)ی خوالێخۆشبووی برات پۆلیس بوو، لە (بەشی جموجۆڵی پۆلیسی هەولێر) بوو، هەواڵت پێداوم كەوا كام گەڕەك لە هەولێر دەكەوێتە بەر شاڵاوی پشكنین. منیش چیم پێكراوە بە

برادەرانی خۆم گوتووە، لە پشکنینی گەڕەکەکان ئاگادارم کردوونەتەوە و بەوەش زۆرجار گیانی من و گیانی دەیان برادەر لە کەوتنە چنگ چەتەکانی (بەعس)و نۆکەرانی (بەعس) پاراستووە. تەنانەت جارێکیش چاکم لە بیرە برادەرێکم گیرابوو کاك (عەباس)ی برات لەبەر خاتری من وای کرد رزگاری ببێت.

رۆژ لەدوای رۆژ برادەرایەتیمان بەهێز دەبوو، ئەوە بوو لە یەکێك لەو یەکتر بینینانەدا پێت گوتم کەوا شیعر دەنووسیت و دیوانە شیعرێکی دەستنووسیشت هەیە بەناوی (زێوان). دواتر ئەگەر هەڵە نەبووبم ساڵی 1987 بوو پێت گوتم کەوا لە (دەزگای سانسۆری کتێب) لە (بەغدا) سێ جار لەسەر یەك رەفز کراوەتەوە. منیش لەوبارەیەوە لە چایخانەی (مەچکۆ) قسەم لەگەڵ خوالێخۆشبوو (مەحموود زامدار) کرد، ئەویش دوای چەند مانگێك بۆی لە (دەزگای سانسۆری کتێب) دەرهێنایت. باشە ئەوە دیوان دەرچوو، خۆ پارەی چاپکردن لە توانای گەنجێکی تازە پێگەیشتووی بێ مووچەی (هەولێر)دا نەبوو.

لەو سەروەدەرەدابوو منیش وەرگێڕانی (وێنەی هونەرمەند لە تافی لاویدا)ی (جێمس جۆیس)م لە (دەزگای سانسۆری کتێب) دەرچوو بوو، لە بیرتە پێکەوە چووینە (ئەمیندارێتی رۆشنبیری و لاوان – ناوچەی ئۆتۆنۆمی) و لەوێ لای کاك (سەعید یەحیا خەتات) کتێبەکەی تۆم لەگەڵ وەرگێڕانەکەی خۆم پێشکەش ئەوێ کرد بۆ وەرگرتنی (پشتگیری چاپ) و دواتر چاکم لە بیرە کەوا پسپۆری هەڵسەنگاندنی دیوانە شیعری (زێوان) مامۆستای شاعیر (حەسیب قەرەداخی)ی خوالێخۆشبوو بوو.

دوای نیوەڕۆ بوو، وابزانم دەوروبەری کاژێر 2:15 بوو، بە پەنادزە سەرێکم لە (چایخانەی مەچکۆ) دا، دوای سڵاوکردن کاك (تەحسین مەچکۆ)ی خاوەن چایخانەکە پێی گوتم ئەو پیاوەی ئەوێ ناناسیت، منیش دیاربوو بە خزمەت مامۆستا (حەسیب قەرەداخی) نەگەیشتبووم، چوومە خزمەتی و کاك (تەحسین مەچکۆ) پێکی ناساندین. مامۆستا (حەسیب قەرەداخی) پیاوێکی جوانی قسەخۆش بوو، وابزانم ئەوسا لە کۆتایی پەنجاکانی تەمەنیدا بوو. دوای یەکترناسین لێی پرسیم: “(ئازا)ی کوێم ئەناسیت؟”

منیش گوتم: “بەڵێ. فەرموو چیت پێویستە، لە خزمەتتام؟”

گوتی: “ئەوە کاژێرێك زیاترە لێرە دانیشتووم و ماڵی (ئازا)ی کوێم پێ نازانم. ئەگەر تۆ دەزانی لە کوێیە، زەحمەت نەبێت بمگەیەنیتە ماڵەکەی.”

منیش گوتم: “بەڵێ پێی دەزانم و (ئازا) برادەرمە. بە چاوان. فەرموو .”

ئەوسا ماڵی (ئازا) لە شوقەیەکی لای (شەقامی پزیشکان)ی لای (فلکەی شێخ مەحموود) بوو. بۆیە بە پێیان کەوتینە رێ. مامۆستا جانتایەکی

دەستی پێ بوو، هەستم کرد بۆ ئەو گرانە، چونکە پێی گوتم ئەگەر دوورە بە تاکسی بچین، منیش جانتاکەم لێی وەرگرت و کەوتینە ڕێ و پێم گوت ماڵی کاک (ئازا) ئەوەندە دوور نییە و پێویست بە تاکسی ناکات. بەڵام راستییەکەی من راکردووی سەربازی بووم، نەدەوێرام سواری تاکسی بم، بۆیە هەموودەم بۆ من بە پێیان باشتر بوو.

لە رێگا مامۆستا لێی پرسیم: "(سەباح رەنجدەر) دەناسیت؟"

گوتم: "بەڵێ. برادەریشمە. بەڵام بۆ دەپرسیت؟"

گوتی: "شیعرەکانی زۆر ئاڵۆزن و ئەو برادەرە زۆر لە رێرەوی شیعری کوردی لایداوە."

منیش گوتم: "(سەباح رەنجدەر) گەنجێکی تازە هەڵچووە، خۆ ناکرێت نەوەی نوێ وەکو نەوەی کۆن بنووسێت. ئەگینا هەموو شتەکان بێتام دەبن و دەبنە دووبارە. با هەرکەسە و شێوازی خۆی هەبێت."

دیاربوو مامۆستا (حەسیب قەرەداخی) پسپۆری هەڵسەنگاندنی شیعرەکانی (سەباح رەنجدەر) بوو، دەیەویست لە نزیکەوە زانیاری لەبارەی خاوەنی ئەو دیوانە بزانێت، بۆیە دوای گەیاندنی مامۆستا بە ماڵی کاک (ئازا)ی کوڕی بە مامۆستام گوت: "حەز دەکەیت لە نزیکەوە خاوەنی دیوانی (زێوان) بناسیت؟"

مامۆستا (حەسیب قەرەداخی) گوتی: "بۆ نا؟"

گوتم: "دوای دوو کاژێری دیکە لەگەڵ کاک (سەباح رەنجدەر) دێینەوە خزمەتت."

وابزانم ئەو دەمەی خواحافیزیم لە مامۆستا کرد، کاتەکە نزیکەی ببووە (3:00)ی دوای نیوەڕۆ. هەڵکوت هەڵکوت بە پێیان لە (شەقامی پزیشکان)ەوە بە کەمتر لە کاژێرێك، خۆم لەناو گەڕەکی (بەلاشاوە)، لە دوکانەکەی کاک (سەباح رەنجدەر) دیتەوە. لەوێشەوە هەڵتەك هەڵتەك لەگەڵ کاک (سەباح رەنجدەر) بە پێیان کەوتینە ڕێ تا گەیشتینەوە ماڵەکەی کاک (ئازا) و لای مامۆستا (حەسیب قەرەداخی) بەڕێز.

هەر دوای دەرگا کردنەوە گوتم: "مامۆستا، فەرموو ئەوەش کاک (سەباح رەنجدەر)؟"

دوای یەکترناسینی کاک (سەباح رەنجدەر) و شاعیری گەورەی کورد مامۆستا (حەسیب قەرەداخی)، من لە هاوکێشەی شیعربوون و شیعرنەبوون هاتمەدەرەوە، ئەوەم بۆ هەردوو برای شاعیر بەجێ هێشت و هەردووکیان بۆ ماوەی پتر لە کاژێرێك لە ماڵەکەی (ئازا) کەوتنە گفتوگۆ. قسەکان زۆر بوون و تەواو نەدەبوون، ئەوە بوو بڕیاریان دا بچنە (یانەی فەرمانبەران) و ئێوارەکەی ئەو رۆژە لەوێوە سەرلەنوێ باسی شیعر و ناشیعر، باسی چۆنیەتی بەکارهێنانی زمان لە شیعردا، باسی بابەتی ناوەرۆکی شیعر، باسی وێنەی شیعری سادە و ئاڵۆز و چەندان

بابەتی دیکە بکەن.
من تا بەردەرگای (یانەی فەرمانبەران) لەگەڵیان چووم، بەڵام چونکە راکردووی سەربازی بووم و زۆریش نەبوو لە چنگ زیندان رزگار ببووم، بۆیە دەترسام نەوەك یەكێك لەوێ بمبینێ و وەکو جاری جاران زمانم لێ بدرێت و بکەومە داوەوە، بۆیە داوای لێبووردنم لە هەردووکیان خواست و بە پێ بەرەو ماڵ چوومەوە. ئیتر ئەو ئێوارەیە چۆن کاك (سەباح رەنجدەر) و مامۆستا (حەسیب قەرەداخی) گەیشتبوونە لێك تێگەیشتن کەوا دیوانی (زێوان) شایەنی پەسەندکردن و چاپکردنە، ئەوا من نایزانم، بەڵام دڵنیام ئێوارەکەی زۆر قسەیان لەبارەی دنیای پاکی شیعر کردووە، چونکە مامۆستا (حەسیب قەرەداخی) پیاوێکی خوێندەوار و رۆشنبیر و شیعرناس بوو. قسەکانی بەڵێ و جێ و دیالیکتیکیانە و سەلمێنەر بوون. بەداخەوە، من هەر ئەو جارە بە خزمەتی ئەو زاتە گەیشتووم، لەو ماوە کورتەدا زانیم (حەسیب قەرەداخی) کەسێکە بە زەمینەیەکی گەورەی زانیارییەوە لەناو گۆڕەپانی ئەدەبی کوردییە.
دوای پەسندکردنی دیوانی (زێوان) بڕیاری لە چاپدانی دیوانەکە درا لەسەر بودجەی (ئەمینداریێتی رۆشنبیری و لاوان -ناوچەی ئۆتۆنۆمی)، دەبوایە کتێبەکە بۆ چاپکردن بۆ شاری (سلێمانی) یان بۆ (بەغدا)، بنێردرێت، چونکە ئەوسا توانای چاپکردنی کتێب لە شاری (هەولێر) زۆر کەم و سنووردار بوو. کاك (سەباح رەنجدەر) نەیدەزانی چی بکات، بەڵام چونکە من پێشتر لە (بەغدا) خوێندبووم و ژیابووم، خەڵکیشم زۆرتر دەناسی و کتێبی (مردنی دێوەرەیەك)یشم پێشتر چاپ کرد بوو، بۆیە پێم گوت: “ئەوەش ئاسانە و ئەگەر پێتخۆش بێت من (وێنەی هونەرمەند)م بە کاك (نازم دڵبەند) داوە تا سەرپەرشتی چاپکردنیم بۆ بکات، هی تۆش هەر بەودا دەنێرین چاپ بکرێت؟”
سەرەنجام، ئەوە بوو کتێبی (زێوان) درا کاك (نازم دڵبەند) و ئەویش سەرپەرشتی کتێبەکەی کرد و لە ساڵی (1988)دا بە چاپ گەیشت. لێرە بۆیە ئەو شتانەم باسکرد چونکە هەستم کرد لەو بابەتەی بە ناوونیشانی “لە ئاهەنگی بیست ساڵەی زیڵاندا” کەوا وەکو پێشەکی بۆ بڵاوکردنەوە ئەلیکترۆنیە (PDF)ەکەدا لە حوزەیرانی (2008)دا لە سایتی (دەنگەکان)دا بڵاوکراوەتەوە، دواتر گوازراوەتەوە سەر سایتی (کوردپیدیا)، ئەو بەشە زانیارییانەی سەرەوە لەبیرکراون، ئەگینا دەزانم ئێوە چەند راستگۆ و دڵسۆز و بەئەمەکن، هەرگیز چاکەی کەس لە بیر ناکەن. ئەگەر بمەوێت چەندان بیرەوەری دیکەی رۆژانی خۆش و ناخۆش لە نێوانمان هەن دەکرێ باسیان بکەم، بەڵام چونکە ئەوانە پەیوەندیان بە هەندێك لایەنی رۆشنبیری و کەسایەتی رۆشنبیری میللەتەکەمانەوە هەبوو، ئەوانیش رۆڵی جوان و چاکیان بینیوە لە

یارمەتیدانی گەنجێکی تازەهەڵچوودا، بۆیە زیاتر تیشکم خستەسەر ئەوانە. ئەوانی دیکە با بۆ کاتێکی دیکە و بۆنەی دیکە بمێنن. هەر بەرز و سەرفراز بێت برایەتی و برادەرایەتیمان، بە هیوام زۆر لەوە بەرەو پێشتر بچیت و هەر سەرکەوتوو بن.

د. ئازاد حەمە شەریف
هەولێر 1/1/2020